

Джордж Гордон Байрон. Поема «Мазепа» (1818/ 1819 р.)

Зміст

Анкета твору	1
Історичні відомості про Івана Мазепу.....	4
Романтичний міф про Мазепу	4
Популярність образу Мазепи.....	4
Образ Мазепи в мистецтві.....	5
Образ Мазепи в літературі	5
Джерела	6

Анкета твору

1. Жанр. Поема, монолог-сповідь Мазепи. Автора цікавить плин почуттів, рух думок героя, політ його уяви.

2. Історія написання. Поему «Мазепа» Байрон написав під час перебування в Італії (у Венеції та Равенні) в 1818 або 1819 році. На розповіді Мазепи про його закоханість у молоді роки в юну красуню Терезу, дружину старого багатого графа-воєводи, позначилися взаємовідносини самого Байрона з юною дружиною графа Гвічіоллі, яку також звали Терезою.

3. Літературні джерела. На початку своєї поеми Байрон подав довідку, що в її основу був покладений один із епізодів з «Історії Карла XII» французького письменника Вольтера про те, як «шляхтич» Мазепа в юності за зв'язки з жінкою польського вельможі був покараний — прив'язаний до дикого коня, якого відпустили в степ. Тоді «Мазепа від страждань і з голоду трохи не вмер», але його врятували.

4. Історичні події, що зображені у творі. Розгром шведів російськими військами Петра I під Полтавою 1709 року та втеча Мазепи з Карлом XII до Туреччини

5. Час дії. Важкі для Карла XII і Мазепи дні після поразки під Полтавою

6. Композиція. 20 частин

7. Форма оповіді. Розповідь-сповідь Мазепи

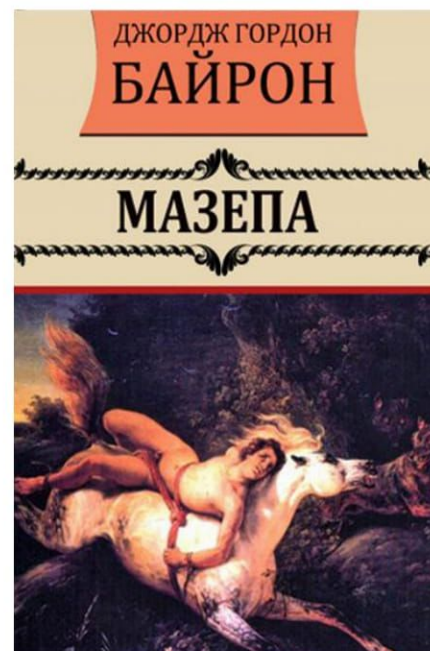
8. Основний зміст поеми. Опис нестримного бігу коня

9. Тема. Розповідь старого 70-річного гетьмана Мазепи шведському королеві Карлу XII, коли після розгрому Петром I під Полтавою 1709 року вони втікали до Туреччини, про любовну пригоду, яка трапилася з ним у молодості та наслідки цієї пригоди.

10. Сюжет поеми. Розділи 1—4. Поема починається згадкою про нищівну поразку, якої зазнали шведи під час Полтавської битви. Невеличкий загін шведів, у якому перебувають король Карл XII і Мазепа, рятується від переслідування ворогів і зупиняється посеред лісу для перепочинку. Автор змальовує Мазепу, який ретельно оглядає свою зброю та обмундирування, дістає припаси їжі, ділиться ними з королем. Увагу короля привернула та особлива турбота, з якою Мазепа ставиться до свого коня. Задовольняючи цікавість короля, а також намагаючись розрадити його Похмурий настрій, Мазепа розповідає історію зі свого життя, пов'язану з конем.

Розділи 4—8. Мазепа розповідає, що в юні роки, під час своєї служби пажем при польському королі, він був справжнім красенем. І хоча багато жінок не оминали його своєю увагою, до душі самого Мазепи припала одна — красуня на ім'я Тереза. Попри те, що Тереза одружена з польським графом, Мазепа шукає зустрічі та нагоди познайомитися з нею, і зрештою це йому вдається. Вони починають потайки зустрічатися, та недовго.

Розділи 9—20. Розлючений граф вигадав для Мазепи страшну кару: прив'язаний до спини коня, він був приречений на мученицьку загибель, що мала розтягнутися на кілька днів. Коня випускають на

волю, і він стрімко мчить уперед, спричиняючи героєві неймовірні муки. Поля, ліси, річка, яку переплив кінь, степ... Герой втратив лік дням, які стали схожими йому на вічність від того болю, що завдавав йому шалений біг коня. Зрештою знесилів кінь і, впавши, сконав. Готуючись до смерті, знепритомнів і Мазепа, а коли відкрив очі — зрозумів, що врятований козаками.

Розділ 20. Захоплений і розчулений розповіддю свого бойового соратника, король непомітно заснув. Тоді й сам Мазепа ліг на спочинок з надією на те, що завтра їх загін досягне турецького берега і тим врятується від загибелі.

11. План поеми (переклад Д. Загуд)

I. Поразка шведів під Полтавою. «В жахливий день біля Полтави / Від шведів щастя утекло, / Навкруг порубане, криваве / Все військо Карлове лягло...».

II. Мазепа серед почту короля Карла XII. «А поруч в лицарській юрбі, / Де звисив дуб гілля дебеле, / Мазепа стомлений собі / З трави тверду постелю стеле. / Гетьман — похмурий і старий / І сам, як дуб той віковий...».

III. Розмова Карла із Мазепою. «Король з усмішкою гіркою / Свою мізерну пайку взяв / І, приховавши приступ болю, / Бадьоро, голосно сказав: / “У всіх із нашого гуртка / Відважний дух, тверда рука, / Та хто в цей час маршів, боїв, / Балакав менше й більш зробив, / Ніж ти, Мазепо?...”».

IV. Розповідь Мазепи про себе:

1) при дворі короля Казимира «...Так років з п'ятдесят назад. / Мені двадцятий рік минав... / Ще Казимір королював, / Ян Казимір... Шість років я / Був паж у того короля...»;

2) дружина графа-воєводи «Молодша щось на тридцять літ, / Все важче зносила вона / Свою нудьгу і графів гніт»;

3) зародження кохання «...Це несвідоме поєднання — / І ми ніколи не збагнем, / Як раптом іскорка кохання / Шаленим вибухне вогнем. / За нею стежив я здаля, / Зітхав, дививсь і плакав я, / Аж доки нас удвох звели,— / І відтоді здибались ми...»;

4) взаємність почуття «Кохав я і коханим був... / Кохав я і зазнав кохання. / Хоч і щаслива доля ця, / А все ж кінець її — страждання / Ми потай бачились...»;

5) викриття «...нас двоїх одної ночі / Схопила зграя шпигунів... / Від гніву граф оскаженів —... / Яка Терезина судьба, / Не скажу вам — не знаю й сам. / Отак нас доля розлучила! / Але ж і лютий був, аж страх, / Прегордий воєвода-граф! / Він сам для себе був святий / І думав, що в очах народу, / Як і в моїх, він теж такий...»;

б) покарання «...Годованця степів / Ведуть спітнілого до мене. / Мене десяток гайдуків / Йому до спини прикрутив / Тугим ремінням — і пустив... / Свисток, батіг... і кінь побіг, / Що так би й водопад не зміг»;

7) бажання помсти «...Що прийде день і я вернусь / З десятком тисяч верхових / І за ганьбу свою помщусь, / І дяку графові складу / На тих зухвалих дворових — / За негостинну ту їзду».

8) на спині у коня «Який же був мій гнів і страх, / Одчай і холод, голод, жах, / Які ж я мусив мати болі — / Коли-то, зв'язаний і голий, / Кудись у безвісті летів!»;

9) загибель коня «Тут сам остався я в одчаї, / Прив'язаний тугим ременем / До цього трупа без життя...»;

10) порятунок «...Я зрозумів, що ще не вмер, / Що це й не сон, бо хтось не дав / Мене на жир шулік і гав»;

11) пояснення порятунку «...Я б не хотів / Надокучати вам згадками, / Як гостював я в козаків. / Вони знайшли мене в долині, / Внесли мов трупа в ближній дім / І врятували...».

V. Завершення поеми. «...“А потім / Я став гетьманом в їх країні...” / Та ви дивуєтесь, чому / Король не дякував йому / За повість? Він причину знав: / Король уже з годину спав».

12. Образ Мазепи. Гетьман зображений на початку й наприкінці твору людиною похилого віку, йому 70 років. Сильний, сміливий, здатний зберегти самовладання у найскладнішій ситуації. Він не може змінити хід історії, але завжди береже свою честь і гідність, залишається людяним. Образ Мазепи досить багатогранний. У поемі він змінюється зовнішньо під вагою прожитих років, але зберігає головне: мужність, силу, тверезість розуму, шляхетність.

13. Риси романтичного героя в образі Мазепи. Він похмурий, самотній, вірний високим ідеалам (кохання, дружби, свободи, вірності вітчизні), волелюбний, внутрішньо незалежний.

Риси романтичного героя	Втілення рис романтизму в образі Мазепи
<i>Незвичайний герой в незвичайних обставинах</i>	Розповідь старого гетьмана пораненому Карлу про події 50-річної давнини і про кохання до дружини польського магната – Терези (Мазепа в молодості). Він стає жертвою брутального насильства, тому, ображений до глибини душі, цей герой стає нещадним месником, «шляхетним злочинцем».
<i>Увага до почуттів, переживань героя</i>	Мазепа – герой-страдник. Доказом неймовірних страждань гетьмана є надзвичайно виразне змалювання героя, прив'язаного до спини дикого коня, який несамовито мчить пустельним степом. Вершника не раз охоплює почуття жаху, він проходить випробування муками і смертю та відроджується в новій іпостасі.
<i>Магічна сила кохання, що приносить страждання</i>	Кохання до Терези головний герой називає «поемою мук і втіх».
<i>Історизм, зацікавлення особливостями «місцевого колориту» та національного духу</i>	В образі Мазепи втілено типові риси українського козака. Байрон називає його «козацьким князем», «козацьким сином». І дійсно, гетьман веде себе як типовий український козак. Під час привалу перш ніж перепочити самому, він турбується про свого коня, оглядає зброю, гостинно ділиться своїм припасом з оточенням. Через образ Мазепи на сторінках поеми постає і сам образ України. Автор зображує її безмежні, безлюдні простори, такі самотні і горді, і водночас заманливі для завойовників.

14. Риси «байронічного героя» у характері Мазепи. «Шляхетний злочинець», самотній, нескорений, волелюбний, бунтар зі страдницькою душею, в якій відбиваються настрої «світової скорботи»; смілива вдача, могутня воля, титанічна постать, яка переможена, але не зломлена .

Образ Мазепи - це грань «байронічного героя», що протиставлена носієві «світової скорботи» з похмурою душею. Мазепа діяльний життєлюб, що протиставляє ударам долі силу свого характеру, стійкість, здатність у всьому йти до кінця, вірність як кохання, так і своїм переконанням. Герой поеми «Мазепа» носить у собі дух титанів, гордих, мислячих, нескорених, стрижнем його особистості є прометеївське начало, що спонукає людину кинути виклик несправедливості світу.

15. Символічні образи.

«Дика країна», у якій «дикі степи», «дикий праліс», «дика площа» символічні образи, що створюють емоційний, романтичний образ України, що є вільною, але ще неосвоєною землею.

Образ долі, яка переслідує усіх героїв. Доля відвернулася від шведів під Полтавою, від короля Карла XII, прирікши його на втечу, доля звела Мазепу з Терезою, подарувавши йому таке сильне кохання, але й розлучила їх (адже Мазепа нічого не знає про подальшу долю своєї коханої), доля врятувала його, принісши в Україну, й зробила Мазепу гетьманом.

Образ коня. У романтичній літературі кінь є символом вдачі, людської долі. Тому стає зрозумілим, чому Карл XII втрачає своїх коней (доля відвернулася від нього), а Мазепа зберіг свого коня (доля до нього прихильна).

Образ «дикого коня», що ніс Мазепу через ліси й степи з Польщі в Україну - символ нестримної пристрасті майбутнього гетьмана, і фатальної долі, і втілення смерті, що очікувала Мазепу, і кари небесної за його вчинок (порушення подружньої вірності), і символ несхитної волі, що є у Мазепи і яка й приводить його до гетьманства. Із цим образом нерозривно пов'язаний і образ України, яка постає вільною країною, що повинна рухатися у майбутнє.

Бурхливі потоки, потужні хвилі, сильні вітри уособлюють пристрасті, що охопили героя.

Вороня символізує смерть.

Степ — вільнолюбивий дух Мазепи.

Буйний чагарник, ліс — перепони, які траплялися на його життєвому шляху.

Вечірній холод, туман, морок, тьма, ридання вітру, похмуре небо підсилюють страждання Мазепи. Ранок, біла мла, схід сонця є символом надії.

Образ вершника Мазепи символ - неспокоїної душі; - нескореної сили; постійної небезпеки; уособлення вільної людини; символ свободи, нації.

Історичні відомості про Івана Мазепу

Мазепа Іван Степанович — гетьман України з 1687 по 1709 рік; видатний державно-політичний і культурний діяч кінця XVII — початку XVIII ст.

Народився 20 березня 1639 року в селі Мазепинці (нині Білоцерківський район Київської області). Належав до родини відомої правобережної української шляхти. Початкову освіту отримав у школі Київського братства, згодом закінчив Києво-Могилянський колегіум та Єзуїтську колегію у Варшаві. Протягом трьох років навчався в Німеччині, Італії, Франції та Голландії, де здобув чудову європейську освіту, досвід європейського політичного та культурного життя. Знав кілька іноземних мов. Формування національно-політичних переконань І. Мазепи відбувалося під час служби при гетьманах П.

Дорошенкові та І. Самойловичеві, які мали програми відродження самостійної й соборної української держави.

Мазепа був першим українським гетьманом, який незмінно володів гетьманською булавою протягом майже 22 років (8081 днів). Період його правління характеризувався економічним розвитком України-Гетьманщини, стабілізацією соціальної ситуації, піднесенням церковно-релігійного життя та культури. На початку XVIII ст., в умовах Північної війни (1700–1721), гетьман І. Мазепа в союзі з польським королем Станіславом Лещинським та шведським королем Карлом XII здійснив спробу реалізувати свій військово-політичний проект, метою якого був вихід з-під протекторату Московської держави й утворення на українських землях незалежної держави.

Помер у ніч з 21 на 22 вересня 1709 року в селі Варниця поблизу м. Бендери. Похований у монастирі Св. Георгія (Юрія) м. Галац (Румунія).

Романтичний міф про Мазепу

Постать Мазепи — чи не найвизначніша в новій українській, а разом із Богданом Хмельницьким — і у всесвітній історії. Як відомо, образ Мазепи надихав багатьох митців і дослідників. Митців манила пов'язана з його особистістю легенда, в якій зображено його як романтичного героя любовних пригод. Мазепа в західному світі — постать любовного героя Вольтера або Байрона, а не історична особистість.

До популяризації українського гетьмана в Західній Європі прилучився в першу чергу Вольтер у своїй відомій історії про Карла XII, в якій між іншим описав, як один польський шляхтич, бажаючи помститися за те, що Мазепа «вів романс» із його дружиною, покарав його оригінальним способом, а саме: упіймавши Мазепу, наказав роздягнути його, а опісля прив'язати до дикого коня й пустити в степи, сподіваючись, що Мазепа неминуче загине. На щастя, юнака врятували козаки. Опісля з козаками Мазепа брав участь у походах проти татар. «Завдяки своїм знанням,— пише Вольтер,— Мазепа здобув собі на Січі велику пошану, а цар уважав обов'язковим зробити його князем України».

Популярність образу Мазепи

Гетьман Іван Мазепа є найбільш відомим в Європі та Америці представником України. Йому присвячено 186 гравюр, 42 картини, 22 музичних твори, 17 літературних творів, шість скульптур.

Образ Мазепи в мистецтві

Гравюри І. Мигури, І. Щирського, Д. Галяховського, Л. Тарасевича, М. Бернінгротта;
Полотна історико-легендарного змісту відомих художників Ашиля Деверія, Юліуша Коссака, Є. Харпентера, Максиміліана Геримського; Теодора Жеріко («Мазепа», 1823), Ежен Делакруа («Мазепа», 1824), Ораса Верне (два полотна: «Мазепа оточений кіньми», 1825 та «Вовки у погоні за Мазепою», 1826), Луї Буланже (картини: «Покарання Мазепи», 1827; «Смерть Мазепи», дата невідома), Теодор Шассеріо («Дівчина-козачка над тілом Мазепи», 1851).

Образ Мазепи в музиці

музичні інструментальні та оперні твори П. Сокальського, К. Педротті, Ш. Пурні, Дж. В. Гінтона, Ф. Педреля, П. Чайковського, М. Гранваля, Ф. Ліста, Ж. Матіаса, О. Титова, С. Рахманінова.

Образ Мазепи в літературі

Вольтер «Історія Карла XII». Вольтер описує його любовну історію з дружиною польського шляхтича, за котру магнат мало не позбавив Івана життя, прив'язавши до дикого коня. В українських степах його врятували селяни, з якими, Мазепа пізніше брав участь у походах на татар. *“Завдяки своєму розуму й освіті він заслужив повагу козаків, слава його зростала, так що врешті це спонукало царя проголосити його гетьманом України”.*

В.Гюго «Мазепа» У поемі гетьман постає як легендарна особа і справжній романтичний герой. Поема В. Гюго — це гімн силі духу людини, яка здолала все. Гюго впевнений, що Мазепа

*... Колись іще буде народом України Звеличений, як князь,
Страхінна його велич з його мук повстане.*

Колись кирею вдягне прадідних гетьманів У сяєві зіниць;

*А як у ній з'явиться — степові народи Пошлють йому назустріч фанфар хороводи І падатимуть
ниць!*

О.С. Пушкін «Полтава». У своїй поемі Олександр Пушкін малює образ гетьмана Мазепи як зрадника царя Петра І. У той же час, на думку деяких сучасних українських істориків, Пушкін вказав в поемі, що справжньою метою гетьмана було здобуття Україною незалежності.

Кондратій Рилєєв «Войнарівський»

Дж.Г.Байрон «Мазепа». Поема має мало спільного з біографією гетьмана, центральний епізод — юного Мазепу, пажу польського короля Яна II Казимира, оголеним прив'язують до спини коня, якого відпускають в степ, в покарання за зв'язок з дружиною шляхтича.

Юліуш Словацький «Мазепа». Письменник створив дві драми, в основі яких історія Мазепи: першу — 1834 року, яку сам потім знищив, а другу — 1839 року, і то був єдиний твір поета, поставлений за його життя на сцені. Драма Ю. Словацького «Мазепа» заснована на історичних реаліях. Його герой, шляхетний, хоч дещо необачний, був утягнений у похмуру драму, в якій рушійними силами є боягузтво короля, злочинна любов Збігнева та сліпа ненависть воєводи. Честь не дозволяє Мазепі, який не був сам закоханий, а став свідком кохання, розкрити всі обставини «забороненого кохання», що наражає його на жорстоку помсту магната. У кульмінаційній сцені його за розпорядженням ревнивого воєводи за-муровують заживо в глухій кімнаті, але й перед лицем жахливої смерті він не видає таємниці нещасних закоханих, яким щиро співчуває. В останню мить його за наказом короля розмуровують і напівмертвого виносять із могили, чим завершується його випробування смертю. Але на героя чекає ще одне тяжке випробування — скачка зв'язаним на дикому коні степами України, яка в метафоричному сенсі є його Голгофою. З сюжетно-композиційного погляду ця сцена видається зайвою, повтором, навіть такою, що порушує жанрові засади драми. Але вона необхідна авторові для остаточного зображення міфічності Мазепи.

Степан Руданський «Мазепа, гетьман український» — поема українського автора

Ф.Булгарін «Мазепа» — історичний роман (1834)

Г. Штебін «Мазепа» — поема німецького автора (1844)

І. Фріч «Іван Мазепа» — твір чеського автора

Г. Асакі «Мазепа в Молдові» — твір молдавського автора

М. Старицький «Молодість Мазепи» — роман українського автора

Б. Лепкий «Батурин» – повість українського автора

В. Сосюра «Мазепа» – поема. Не ідеалізуючи Мазепу як неординарну особистість, поет творить, насамперед, художній образ, а не політичний портрет гетьмана. Він намагається розкрити психологію особистості Мазепи і через його образ піднести ідею державності України, її незалежності.

Бертольд Брехт “Балада про Мазепу” (1955 р). Б.Брехта цікавить нескінченний галоп коня, що є знаряддям долі, яка готувала героя до великих політичних звершень.

Три дні коняка несла його знавісніло, Нестямно іржала до вічних начал.

Де небо швидше тьмяніло й ясніло. Де безмір неба - непідвладний очам.

Три дні він мчав крізь суцільні світанки і смерки, Вже йому й не боліло, до того безсилий зробивсь, Аж поки, знеможений, не врятувався верхи Та, ніби до сховку, до забуття не прибивсь.

Джерела

Байрон Дж. Г. Мазепа. Переклад Олекси Веретенченка

Волощук Є., Звиняковський В., Філенко О. Зарубіжна л-ра. Підручн. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: “Генеза”, 2017. С.71-79

Грицун Р. [Іван Мазепа та полтавський міф](#)

Ніколенко О.М. Скарбниця словесника. Романтизм у поезії. Посібник для вчителя. Харків. В-во “Ранок”, “Веста”, 2005. - С. 109-113

Ніколенко О. М. Когнітивне картування як технологія формування літературних компетентностей у сучасну добу// Всесвітня література в школах України», 2018. - № 2. – С. 3

Іван Мазепа: [5 подвигів і заслуг в ім'я України](#)

Інтерпретація образу Мазепи в літературі та мистецтві

Кадоб'янська Н.М. Зарубіжна література: підручн. для 9 кл. загальноосвіт. навч. заклад. – Х: Тов-во «СИЦІЯ», 2017

Ковбасенко Ю. І. Зарубіжна література: підручник для 9 класу загальноосвітніх навч. закладів. – Київ: Літера ЛТД, 2017

Куцінко О. Г. Усі уроки зарубіжної літератури. 9 клас. — Х. : Вид. група «Основа», 2009.

Парашич В. В. Усі уроки зарубіжної літератури. 9 клас. I семестр. — Х. : Вид. група «Основа», 2017.

Смірнов В. [Про І.Мазепу](#)

Український інтерес. [Про постать Івана Мазепи](#)

Чередник Л. А. Світова література. 9 клас: Авторські уроки. — Х.: Вид-во «Ранок», 2011.

Pinterest. [Іван Мазепа](#)

Google. [Іван Мазепа. Зображення](#)